

УДК 81'373.72:27-236.5

Важеніна О. Г.

к. філол. н., доцент,

доцент кафедри української мови,

теорії та історії української і світової літератури,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Державець Т. А.

магістр ОП 035.01 "Українська мова та література"

факультету філології, психології та іноземних мов,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ДЕКОДУВАННЯ СЕМАНТИКИ БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Фразеологічні одиниці репрезентують лінгвістичний феномен, який своєю унікальністю привертає увагу лінгвістів-дослідників уже протягом тривалого часу. Вони доповнюють і збагачують мову такими оцінно-експресивними засобами, яких не вистачає і які здатні досить докладно описати фрагмент позамовної дійсності, чого не можна здійснити в межах лексичної номінації.

Відомо, що семантику фразеологічної одиниці пояснити набагато важче, ніж лексичної, оскільки фразеологізми є носіями вербально вираженої семантики та імпліцитної. Остання постає потужним джерелом декодування внутрішньої форми фразеологізму, формує додатковий прихований зміст, який лежить в основі семантики цієї одиниці. Для адекватної інтерпретації фразеологічного значення необхідно послуговуватися фоновими знаннями, які пов'язані з сюжетами, традиціями, подіями, що лягли в основу виникнення фразеологічної одиниці.

Проблема ролі фонового знання в лінгвістиці розглядається в основному в площині комунікативної лінгвістики, зокрема міжкультурної комунікації, в контексті якісного перекладу художніх текстів та медійного дискурсу. Проте для сприймання семантики фразеологічних одиниць, які виникли на літературному ґрунті, вона має не менш важливе значення. Особливо актуальним постає наявність фонових знань у носіїв мови при тлумаченні фразеологічних одиниць біблійного походження.

Біблія – потужне джерело поповнення фразеологічного фонду української мови. Біблійний текст став знаковим для християнської культури, визначивши підвалини світобачення і світосприйняття значної частини людства на тривалий період, а біблійна символіка міцно закріплювалася у свідомості людей. Біблія й досі залишається потужним чинником впливу на людину, емотивним і когнітивним подразником, джерелом алюзій і ремінісценцій, що посилюють прагматичну насиченість дискурсу, в який вони уведені. Змістове багатство й естетична довершеність біблійних текстів сприяли процесу фразеологізації їх окремих фрагментів [2, с. 3]. Такі одиниці, за твердженням А.П. Коваль, належать до найдавнішого шару української мови й сягають своїм корінням часів Київської Русі, коли було прийнято християнство. До того ж не

треба забувати про те, що Біблія є не лише священним письмом, але й історичним літописом, видатною пам'яткою літератури. Про виникнення біблійних фразеологічних одиниць в українській мові дослідниця зазначала: "Протягом століть, починаючи з часів хрещення Київської Русі, окремі слова, словосполучення й речення переходили з Біблії в розмовну мову народу. Спочатку це були, мабуть, більш або менш точні цитати, якими мовці підтверджували слушність своїх думок або заперечували чийсь – у разі потреби. Поступово такі цитати все далі відходили від того тексту, з якого були взяті, набували розширеного, переносного, образного значення" [3, с. 9]. Влучні вирази зі Святого Письма збагатили народну фразеологію. Вони репрезентують усі традиційні кваліфікаційні ознаки фразеологізмів, але, окрім цього, їм характерна низка специфічних ознак. Зокрема вони об'єднані спільним генетичним джерелом, детерміновані біблійними текстами, характеризуються семантичною глибиною, філософською ємністю і дидактичним спрямуванням.

У біблійно маркованих фразеологізмах інтегруються вербальний і невербальний способи передачі інформації. Семантичне декодування фразеологічних одиниць біблійного походження потребує залучення фонових знань, які необхідні з метою виявлення зв'язків цих одиниць з образами та сюжетами Біблії. Кожний біблійний фразеологізм – це культурний текст, "згорнутий" в словосполучення чи речення. За О.О. Потебнею, це результат згущення думки, стиснення розгорнутого дискурсу у напрямі від синтаксично ширших утворень (байка, казка, анекдот) до вужчих (словосполучення, речення) [10, с. 63]. Індивідуальні фонові знання комунікантів слугують засобом розгортання підтексту в текст, допомагають декодувати сюжет Біблії, прихований у фразеологічній одиниці. Комунікант, використовуючи ті чи ті біблійні вирази, розраховує на розуміння носіїв мови, тобто на наявність у них фонових знань. Їх часткове або повне нерозуміння значення такої фразеологічної одиниці пов'язане з відсутністю фонових знань, незнанням тексту першоджерела, тобто Біблії.

Кожен біблійно маркований фразеологізм завжди репрезентує позатекстову реальність, яка сприймається відповідно до обізнаності реципієнта, до його загальнокультурного рівня. Щоб носієві мови став доступним і зрозумілим для сприйняття біблійний фразеологізм, потрібно навести опис біблійної ситуації, на основі якої виникла використовувана фразема. Варто відзначити наявність в українській фразеографії наукових видань, які сприяють актуалізації фонових знань сюжетів Біблії, а саме Словник-довідник фразем біблійного походження "Слово Благовісті" [8], Словник-довідник крилатих висловів "Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові" [3], короткий словник-довідник "Фразеологізми біблійного походження" [9].

Таким чином, фонові інформації слугують мотивувальним контекстом для тлумачення семантики фразеологічної одиниці біблійного походження, декодування вербально невиражених відомостей, закладених у внутрішній формі фразеологізму.

Список літератури

1. Вергалюк М.М. Біблійна фразеологія в сучасній українській мові: склад, семантична структура, динаміка, функціонування. К. 2021. 225 с.
2. Зорівчак Р.П. Біблеїзми у нашому мовленні. Кримська світлиця. 2006. №38. С. 103.

3. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. К. : ВЦ "Академія", 2009. 269 с.
4. Коваль А.П. Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. К. : Либідь, 2001. 312 с.
5. Крупа М.П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 432 с.
6. Лещенко Г.А. Фонова інформація VS вертикальний контекст твору. Гуманітарні науки. 2017. №3 (50). С. 31-34.
7. Мойсієнко А.К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша : монографія. К. : Сталь, 2006. 304 с. С.9.
8. Плющ М.Я. Лінгвістичний аналіз тексту. К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. С. 291-292.
9. Слово Благовісті : словник-довідник фразем біблійного походження / Ж.В. Ко-лоїз, З.П. Бакум. Кривий Ріг : Видавництво "І.В.І.", 2002. 195 с.
10. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. Посібник. К.: Знання, 2007. С.63-64.
11. Фразеологізми біблійного походження: короткий словник-довідник/ укл. Л.П. Будівська, З.С. Сікорська. Луганськ: Луганськ-Арт, 2007. 76 с.

УДК 81'373.611=112.2

Держевич Н. А.

к. філол. наук, доцент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Тимошейко Д. А.

магістрантка групи мСОНМ 21 факультет іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

РОЛЬ СКЛАДНИХ ДІЄСЛІВ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ

Важливим завданням сучасного мовознавства є дослідження особливостей функціонування слова у тексті, переосмислення його семантики, вивчення відношень і характеру зв'язків, які виникають у тексті між значеннями слова, саме тому особливої актуальності у сучасному мовознавстві набуває системне вивчення граматичних, функціонально-семантичних аспектів художнього тексту.

Складне слово поряд з іншими мовними одиницями виступає у ролі необхідного лексичного наповнення тексту. Про взаємозв'язок словотвору, лінгвістики тексту і сферу функціонування похідного слова присвятило багато відомих лексикологів, зокрема М.П. Кочерган [1], А.М. Науменко [3], М.М. Полюжин [4], М.Д. Степанова, В. Фляйшер [11] та багато інших учених. Як зазначають мовознавці, на стику лінгвістики тексту і словотворення виникає низка питань, які пов'язані з використанням словотворення в інтересах тексту,